

บทที่ 6

บทสรุปและข้อเสนอแนะ

6.1 บทสรุป

จากการศึกษาถึงหลักการฟ้องคดีขอให้รับเด็กเป็นบุตรโดยพิจารณาถึงเหตุผลความจำเป็น ตลอดจนวิวัฒนาการความเป็นมาของกระบวนการทางด้านกฎหมาย และได้เปรียบเทียบระหว่างกฎหมายต่างประเทศและกฎหมายไทยแล้ว พบว่า กฎหมายไทยในเรื่องดังกล่าวค่อนข้างกำหนดไว้อย่างสมบูรณ์และครอบคลุมในหลายกรณี เนื่องจากต้นตอที่มาของการร่างกฎหมายประเทศไทยต้องตกอยู่ภายใต้สภาพบังคับที่จำเป็นต้องจัดทำประมวลกฎหมายตามแบบอย่างของกฎหมายชาติตะวันตก สำหรับในส่วนที่เกี่ยวข้องกับครอบครัวมรดกนั้น ด้วยพื้นฐานความแตกต่างทางด้านสังคม และลักษณะครอบครัวไทยที่มีจารีตประเพณีที่ผสมผสานกันจนแยกไม่ออก ดังนั้นเนื้อหาสาระที่นำมากำหนดไว้เป็นกฎหมาย แม้จะได้นำเอาแบบอย่างมาจากหลายประเทศก็ตาม แต่ก็ได้นำเอาหลักการที่เหมาะสมกับสภาพสังคมและวัฒนธรรมของประเทศไทยมาปรับปรุงโดยเปิดช่องให้สามารถแทรกแนวความคิดทางจารีตประเพณีของไทยลงไปในบทบัญญัติแห่งกฎหมายได้อย่างคล่องตัว

สำหรับกฎหมายครอบครัวไทยในอดีต ก่อนที่จะมีการจัดทำประมวลกฎหมาย ความเป็นครอบครัวย่อมเป็นไปตามกฎหมายลักษณะผิวเมีย แม้จะไม่ได้บัญญัติแบ่งแยกเอาไว้อย่างชัดเจนถึงความ เป็นบุตรชอบด้วยกฎหมายกับบุตรที่ไม่ชอบด้วยกฎหมายของบิดาก็ตาม ขอเพียงเด็กเป็นบุตรที่เกิดจากการอยู่กินกันฉันสามีภริยาโดยเปิดเผยของบิดามารดา และบิดาได้ให้การรับรองทางพฤตินัยว่าเด็กเป็นบุตร เพียงเท่านี้เด็กก็ถือว่าเป็นบุตรชอบด้วยกฎหมายของบิดามารดาแล้ว ส่วนเด็กที่บิดาไม่ยอมรับหรือบุตรนอกสมรสของบิดานั้น ระบบกฎหมายเก่ามีการรับรู้สิทธิของบุตรประเภทนี้เพื่อประโยชน์ของเด็กอยู่เช่นกัน ไม่ว่าจะ เป็นสิทธิทางมรดก สิทธิในการได้รับการเลี้ยงดูจากบิดาหรือสิทธิในการได้รับค่าเลี้ยงดู

อนึ่ง การที่ประเทศไทยจะต้องปฏิรูประบบกฎหมายและต้องมีการจัดทำประมวลกฎหมายขึ้นตามแบบอย่างของต่างประเทศอย่างรีบเร่งในรัชสมัยของพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว โดยที่ระบบกฎหมายของต่างประเทศที่จะรับมาเป็นแบบอย่างนั้นจะมีแนวความคิดไม่ยอมรับการมีภริยาหลายคน (Polygamy) และทำให้เกิดผลสืบเนื่องเป็นการไม่รับรู้บุตรที่มีได้เกิดในสมรส

ซึ่งเป็นไปตามหลักศาสนาคริสต์และศีลธรรมในประเทศตะวันตก ดังนั้น จึงควรมีวิธีการทำให้บุตรที่เกิดจากภริยาน้อยไม่ต้องเดือดร้อน ควรจัดให้มีระบบกึ่งบังคับให้บิดาต้องรับรองบุตรในรูปแบบต่าง ๆ รวมถึงการฟ้องเพื่อก่อตั้งความเป็นบิดาและบุตรด้วย

รูปแบบของการฟ้องเพื่อก่อตั้งความเป็นบิดาและบุตรนั้นมีฐานที่มาจากกฎหมายโรมันในอดีตที่ยอมรับหลักการทำให้บุตรนอกสมรสมีฐานะเป็นบุตรชอบด้วยกฎหมายภายหลังการเกิด ซึ่งวิธีหนึ่ง ก็คือการทำให้เป็นบุตรชอบด้วยกฎหมายโดยคำสั่งของอำนาจรัฐ (Legitimation per rescriptum principis) วิธีนี้เกิดขึ้นในสมัยพระเจ้าจัสติเนียน โดยออกเป็นพระราชโองการของกษัตริย์ ต่อมาจึงได้พัฒนาขึ้นเป็นคำสั่งหรือออกเป็นกฎหมายเฉพาะของฝ่ายบริหารหรือโดยคำพิพากษาศาล ซึ่งหลักการนี้ได้พัฒนาต่อมาและมีอิทธิพลอย่างมากในชาติตะวันตกจนถึงปัจจุบัน

ทั้งนี้ ตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ของไทย บรรพ 5 ฉบับแรกมีขึ้นในปี พ.ศ. 2477 โดยได้รับเอาแบบอย่างมาจากหลายประเทศด้วยกัน เช่น เบลเยียม อิตาลี สเปน โปรตุเกส และฝรั่งเศส แต่ในส่วนของบทบัญญัติว่าด้วยการฟ้องคดีขอให้รับเด็กเป็นบุตร ประเทศไทยได้นำแบบอย่างมาจากประมวลกฎหมายแพ่งฝรั่งเศส มาตรา 340 โดยเฉพาะอย่างยิ่งในส่วนที่ว่าด้วยเหตุอันเป็นข้ออ้างในการฟ้องคดี ซึ่งประกอบไปด้วย (1) เมื่อมีการช่มชืนกระทำชำเรา อุดคร่า หน่วงเหนี่ยว กักขังหญิงมารดาโดยมิชอบด้วยกฎหมายในระยะเวลาที่หญิงนั้นอาจตั้งครรภ์ได้ (2) มีการลักพาหญิงมารดาไปในทางซู้สาวหรือมีการล่อลวงร่วมประเวณีกับหญิงมารดา (3) มีเอกสารของบิดาแสดงชัดว่าเด็กเป็นบุตร (4) เมื่อบิดามารดาได้อยู่กินด้วยกันอย่างเปิดเผยในระยะเวลาซึ่งหญิงมารดาอาจตั้งครรภ์ได้ และ (5) เมื่อมีพฤติการณ์ที่รู้กันทั่วไปตลอดมาว่าเป็นบุตรชอบด้วยกฎหมาย อย่างไรก็ตาม จะต้องไม่ปรากฏว่าหญิงได้ร่วมประเวณีกับชายอื่นหรือล่าสอนในทางประเวณีเป็นที่รู้กันทั่วไป หรือชายไม่อาจเป็นบิดาของเด็กด้วย ทั้งนี้ เหตุอันเป็นข้ออ้างในการฟ้องคดีขอให้รับเด็กเป็นบุตรดังกล่าวจึงเป็นเพียงข้อสันนิษฐานที่สามารถพิสูจน์หักล้างได้ด้วยพยานหลักฐาน

นอกจากการกำหนดในเรื่องเหตุอันเป็นข้ออ้างในการฟ้องคดีแล้ว ยังได้กำหนดถึงหลักเกณฑ์การฟ้องคดี โดยให้ฟ้องคดีในระหว่างที่เด็กเป็นผู้เยาว์ ก็ให้ผู้แทนโดยชอบธรรมเป็นผู้ฟ้องแทน ถ้าเด็กบรรลุนิติภาวะก็ต้องฟ้องภายในหนึ่งปีนับแต่บรรลุนิติภาวะ ถ้าเด็กตายก็ให้ผู้สืบสันดานของเด็กเป็นผู้ฟ้องคดีแทนได้ภายในหนึ่งปีนับแต่วันที่รู้หรือควรรู้เหตุที่อาจขอให้รับเด็กเป็นบุตร โดยห้ามมิให้ฟ้องเมื่อพ้นสิบปีนับแต่วันที่เด็กตาย

จากหลักการดังกล่าว ต่อมาได้มีการปรับปรุงบทบัญญัติให้สอดคล้องกับสภาพการณ์ที่เปลี่ยนแปลงไป โดยมีการทบทวนบทบัญญัติบรรพ 5 ครั้งใหญ่ในปี 2519 โดยเฉพาะอย่างยิ่งเหตุในการฟ้องคดีได้ปรับปรุงให้ชัดเจนและเปิดกว้างมากยิ่งขึ้น โดยได้เพิ่มกรณี "เมื่อได้มีการร่วมประเวณีกับหญิงมารดาในระยะเวลาซึ่งหญิงนั้นอาจตั้งครรภ์ได้" เข้ามาเพื่อเปิดโอกาสให้มีการฟ้องคดีขอให้รับเด็กเป็นบุตรได้อย่างกว้างขวาง และยังได้ให้สิทธิแก่เด็กที่จะฟ้องคดีได้เองเมื่อเด็กมีอายุสิบห้าปีบริบูรณ์ โดยไม่จำเป็นต้องได้รับความยินยอมของผู้แทนโดยชอบธรรม เนื่องจากการฟ้องคดีขอให้รับเด็กเป็นบุตรถือว่าเป็นสิทธิเฉพาะตัวของเด็ก เมื่อเด็กอายุสิบห้าปีบริบูรณ์ย่อมถือว่ารู้ผิดชอบแล้วควรที่จะต้องตัดสินใจในเรื่องนี้ด้วยตัวเอง ตลอดจนมีการเพิ่มหลักการฟ้องคดีขอให้รับเด็กเป็นบุตรของผู้ตาย ในกรณีที่ชายผู้ถูกกล่าวอ้างว่าเป็นบิดาถึงแก่ความตายไปก่อน โดยเป็นหลักการที่ให้โอกาสเด็กมีสิทธิได้รับมรดกของบิดา แม้บิดาถึงแก่ความตายไปแล้วก็ตาม เพราะมิฉะนั้นหากเป็นไปตามบทบัญญัติเดิมปี 2477 เมื่อศาลพิพากษาว่าเด็กเป็นบุตรภายหลังการตายของบิดา มรดกย่อมตกทอดไปแล้วตั้งแต่เจ้ามรดกถึงแก่ความตาย ซึ่งขณะนั้นเด็กยังไม่มีฐานะเป็นทายาทเป็นผลให้ไม่มีสิทธิรับมรดกของบิดา

ในที่สุดแล้วก็ได้มีการแก้ไขเพิ่มเติมบทบัญญัติที่เกี่ยวกับการฟ้องคดีขอให้รับเด็กเป็นบุตรให้มีความชัดเจนและสมบูรณ์ยิ่งขึ้นในปี 2533 และใช้บังคับมาจนถึงปัจจุบัน โดยมีสาระสำคัญดังนี้

"มาตรา 1555 การฟ้องคดีขอให้รับเด็กเป็นบุตรชอบด้วยกฎหมายให้มีได้แต่ในกรณีต่อไปนี้

- (1) เมื่อมีการชำนิกรกระทำชำเรา จูดคร่า หรือหวนงเหนียวกักขังหญิงมารดาโดยมิชอบด้วยกฎหมายในระยะเวลาซึ่งหญิงนั้นอาจตั้งครรภ์ได้
- (2) เมื่อมีการลักพาหญิงมารดาไปในทางชู้สาว หรือมีการลอลงร่วมประเวณีกับหญิงมารดาในระยะเวลาซึ่งหญิงนั้นอาจตั้งครรภ์ได้
- (3) เมื่อมีเอกสารของบิดาแสดงว่าเด็กนั้นเป็นบุตรของตน
- (4) เมื่อปรากฏในทะเบียนคนเกิดว่าเด็กเป็นบุตรโดยมีหลักฐานว่าบิดาเป็นผู้แจ้งการเกิดหรือรู้เห็นยินยอมในการแจ้งนั้น
- (5) เมื่อบิดามารดาได้อยู่กินด้วยกันอย่างเปิดเผยในระยะเวลาซึ่งหญิงมารดาอาจตั้งครรภ์ได้
- (6) เมื่อได้มีการร่วมประเวณีกับหญิงมารดาในระยะเวลาซึ่งหญิงนั้นอาจตั้งครรภ์ได้ และมีเหตุอันควรเชื่อได้ว่าเด็กนั้นมีได้เป็นบุตรของชายอื่น

(7) เมื่อมีพฤติการณ์ที่รู้กันทั่วไปตลอดมาว่าเป็นบุตร

พฤติการณ์ที่รู้กันทั่วไปตลอดมาว่าเป็นบุตรนั้น ให้พิจารณาข้อเท็จจริงที่แสดงความเกี่ยวข้องกับบิดากับบุตร ซึ่งปรากฏในระหว่างตัวเด็กกับครอบครัวที่เด็กอ้างว่าตนสังกัดอยู่ เช่น บิดาให้การศึกษา ให้ความอุปการะเลี้ยงดูหรือยอมให้เด็กนั้นใช้ชื่อสกุลของตนหรือโดยเหตุประการอื่น

ในกรณีใดกรณีหนึ่งดังกล่าวข้างต้น ถ้าปรากฏว่าชายไม่อาจเป็นบิดาของเด็กนั้นได้ ให้ยกฟ้องเสีย"

"มาตรา 1556 การฟ้องคดีขอให้รับเด็กเป็นบุตรในระหว่างที่เด็กเป็นผู้เยาว์ ถ้าเด็กมีอายุยังไม่ครบสิบห้าปีบริบูรณ์ ผู้แทนโดยชอบธรรมของเด็กเป็นผู้ฟ้องแทน ในกรณีที่เด็กไม่มีผู้แทนโดยชอบธรรม หรือมี แต่ผู้แทนโดยชอบธรรมไม่สามารถทำหน้าที่ได้ ญาติสนิทของเด็กหรืออัยการอาจร้องขอต่อศาลให้ตั้งผู้แทนเฉพาะคดีเพื่อทำหน้าที่ฟ้องคดีแทนเด็กก็ได้

เมื่อเด็กมีอายุสิบห้าปีบริบูรณ์ เด็กต้องฟ้องเอง ทั้งนี้ โดยไม่จำเป็นต้องได้รับความยินยอมของผู้แทนโดยชอบธรรม

ในกรณีที่เด็กบรรลุนิติภาวะแล้ว จะต้องฟ้องคดีภายในหนึ่งปีนับแต่วันบรรลุนิติภาวะ

ในกรณีที่เด็กตายในระหว่างที่เด็กนั้นยังมีสิทธิฟ้องคดีขอให้รับเด็กเป็นบุตรอยู่ ผู้สืบสันดานของเด็กจะฟ้องคดีขอให้รับเด็กเป็นบุตรก็ได้ ถ้าผู้สืบสันดานของเด็กได้รู้เหตุที่อาจขอให้รับเด็กเป็นบุตรมาก่อนวันที่เด็กนั้นตาย ผู้สืบสันดานของเด็กจะต้องฟ้องภายในหนึ่งปีนับแต่วันที่เด็กนั้นตาย ถ้าผู้สืบสันดานของเด็กได้รู้เหตุที่อาจขอให้รับเด็กเป็นบุตรภายหลังที่เด็กนั้นตาย ผู้สืบสันดานของเด็กจะต้องฟ้องภายในหนึ่งปีนับแต่วันที่รู้เหตุดังกล่าว แต่ทั้งนี้ต้องไม่พ้นสิบปีนับแต่วันที่เด็กนั้นตาย"

"มาตรา 1558 การฟ้องคดีขอให้รับเด็กเป็นบุตรของผู้ตาย ที่ได้ฟ้องภายในกำหนดอายุความมรดก ถ้าศาลได้พิพากษาว่าเด็กเป็นบุตรชอบด้วยกฎหมายของผู้ตาย เด็กนั้นมีสิทธิขอรับมรดกในฐานะทายาทโดยธรรม

ในกรณีที่ได้มีการแบ่งมรดกไปแล้ว ให้นำบทบัญญัติแห่งประมวลกฎหมายนี้ ว่าด้วยเรื่องลาภมิควรได้ มาใช้บังคับโดยอนุโลม"

ทั้งนี้ ผลของคำพิพากษาทำให้เด็กมีสถานะเป็นบุตรชอบด้วยกฎหมาย ซึ่งตามมาตรา 1557 (3) กำหนดให้มีผลนับแต่วันมีคำพิพากษาถึงที่สุด แต่จะอ้างเป็นเหตุเสื่อมสิทธิของบุคคลภายนอกผู้ทำการโดยสุจริตไม่ได้ เว้นแต่จะได้จดทะเบียนเด็กเป็นบุตรตามคำพิพากษา

จากบทบัญญัติดังกล่าว เมื่อศาลมีคำพิพากษาว่าเด็กเป็นบุตร ย่อมนำมาซึ่งสิทธิและหน้าที่ที่บิดาและบุตรพึงมีต่อกัน นอกเหนือจากสิทธิในทางมรดกที่ต่างฝ่ายต่างก็มีฐานะเป็นทายาทโดยธรรมซึ่งกันและกันแล้ว เด็กยังมีสิทธิในการใช้ชื่อสกุลของบิดา การขอเปลี่ยนสัญชาติตามบิดา สิทธิที่จะเรียกค่าขาดไร้อุปการะในกรณีที่บิดาถูกกระทำละเมิดจนถึงแก่ความตาย สิทธิในการเป็นทายาทผู้รับบำเหน็จตกทอดกรณีที่บิดาเป็นข้าราชการถึงแก่ความตาย แต่เนื่องจากคำพิพากษาว่าเด็กเป็นบุตรมีผลนับแต่วันที่คำพิพากษาดังกล่าว ดังนั้น สิทธิในคำอุปการะเลี้ยงดูจึงไม่สามารถเรียกย้อนหลังไปจนถึงวันที่เด็กเกิดได้คงเรียกได้ตั้งแต่วันที่คำพิพากษาดังกล่าวเป็นต้นไป ซึ่งรวมถึงประโยชน์อย่างอื่นที่เจ้ามรดกจะได้รับภายหลังจากการตายที่ไม่อาจถือได้ว่าเป็นทรัพย์สินมรดกด้วย

จากการศึกษาโดยวิเคราะห์เปรียบเทียบกับบทบัญญัติของกฎหมายต่างประเทศในเรื่องการฟ้องคดีขอให้รับเด็กเป็นบุตร พบว่าแม้โดยหลักการจะยอมรับให้มีการรับรองสิทธิของบุตรนอกสมรสโดยการก่อตั้งความสัมพันธ์ทางกฎหมายกับบิดาโดยวิธีการฟ้องหรือร้องขอให้มีการฟ้องคดีหรือคำสั่งว่าเด็กเป็นบุตรก็ตาม แต่ก็ปรากฏข้อแตกต่างให้เห็นระหว่างกฎหมายไทยและกฎหมายต่างประเทศในส่วนของกระบวนการทางกฎหมาย รวมถึงแนวทางปฏิบัติของศาลดังนี้

1. เหตุแห่งการฟ้องคดี พบว่าในหลายประเทศมีแนวโน้มที่จะกำหนดเหตุแห่งการฟ้องคดีไว้อย่างกว้าง ๆ เพียงแต่มีข้อเท็จจริงหรือมีพฤติการณ์ว่าได้มีการร่วมประเวณีกันระหว่างบิดาและมารดาในช่วงเวลาที่หญิงมารดาอาจตั้งครรภ์ได้ก็เป็นการเพียงพอที่จะยกขึ้นอ้างในตอนเริ่มต้นคดี ในขณะที่กฎหมายไทยกำหนดเหตุแห่งการฟ้องคดีไว้ค่อนข้างหลากหลายกว่า โดยรวมถึงพฤติการณ์ต่าง ๆ เช่น มีการช่มชื่นกระทำชำเรา ลักพาหรือล่อลวง การมีเอกสารแสดงว่าเด็กเป็นบุตร เป็นต้น โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อป้องกันมิให้มีการฟ้องคดีประเภทนี้มากจนเกินไป แต่ก็จะเป็นผลดีแก่ผู้ฟ้องคดีซึ่งสามารถหาพยานหลักฐานมาพิสูจน์ถึงเหตุต่าง ๆ ได้ไม่ยากนัก

2. ผู้มีสิทธิฟ้องคดี ตามกฎหมายไทยถือว่าเป็นสิทธิเฉพาะตัวของเด็กโดยเฉพาะสำหรับผู้ที่มีฟ้องคดีแทนในกรณีที่เด็กอายุยังไม่ถึงสิบห้าปีบริบูรณ์ หรือกรณีที่เด็กถึงแก่ความตายกฎหมายก็ได้บัญญัติไว้เป็นการเฉพาะเจาะจงว่าให้บุคคลใดบ้างเป็นผู้ฟ้องคดีแทน กล่าวคือผู้แทนโดยชอบธรรมในกรณีที่เด็กอายุไม่ถึงสิบห้าปี และผู้สืบสันดานในกรณีที่เด็กถึงแก่ความตาย ในขณะที่กฎหมายต่างประเทศจะกำหนดไว้หลากหลายกว่า โดยนอกจากจะให้สิทธิแก่เด็กแล้วยังให้สิทธิแก่มารดาเด็ก ชายผู้คาดว่าเป็นบิดา บุคคลอื่น ๆ ที่มีส่วนได้เสียหรือมีผลประโยชน์เกี่ยวข้องกับความสัมพันธ์ระหว่างบิดาและบุตร ตลอดจนหน่วยงานของรัฐหรือองค์กรต่าง ๆ ที่มีวัตถุประสงค์ในการช่วยเหลือหรือสงเคราะห์เด็ก ก็สามารถมีสิทธิฟ้องเพื่อให้ศาลกำหนดว่าใครคือ

บิดาของเด็ก แม้กระทั่งศาลในต่างประเทศเองก็สามารถริเริ่มกระบวนการเพื่อให้มีการพิสูจน์และประกาศถึงความเป็นบิดาและบุตรได้ เมื่อปรากฏว่าได้มีการฟ้องคดีอื่นซึ่งมีประเด็นเกี่ยวพันถึงความเป็นบิดาและบุตร ในขณะที่ศาลไทยจะสั่งให้มีการพิสูจน์ถึงความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลได้ ก็ต่อเมื่อคู่ความเป็นผู้ริเริ่มเสนอขึ้นมา

3. ระยะเวลาในการฟ้องคดี ตามกฎหมายไทยได้ให้สิทธิที่จะฟ้องคดีขอให้รับเด็กเป็นบุตรภายหลังการตายของบิดาได้ ซึ่งในกฎหมายต่างประเทศก็มีความแตกต่างกันออกไป โดยที่บางประเทศก็บังคับว่าจะต้องฟ้องคดีในระหว่างที่ชายผู้คาดว่าเป็นบิดายังมีชีวิตอยู่เท่านั้น แต่บางประเทศก็กำหนดให้ฟ้องคดีได้ในระหว่างที่เด็กยังมีชีวิตอยู่

4. วิธีการพิสูจน์ความเป็นบิดาและบุตร ซึ่งในปัจจุบันไม่อาจปฏิเสธได้ว่ากระบวนการทางวิทยาศาสตร์ได้เข้ามามีบทบาทอย่างมากในการพิสูจน์ถึงความสัมพันธ์ของบุคคล ไม่ว่าจะเป็นการวิเคราะห์โครงสร้างทางกายภาพ การตรวจพิสูจน์เลือด หรือการตรวจลายพิมพ์ DNA (DNA Fingerprinting) ซึ่งมีประเด็นที่เกี่ยวข้องต่อการกระทบถึงสิทธิส่วนบุคคล ทั้งนี้ แนวทางของศาลไทยจะถือว่าพยานหลักฐานที่ได้จากกระบวนการทางวิทยาศาสตร์เป็นพยานผู้เชี่ยวชาญประเภทหนึ่งที่สามารถนำมารับฟังเพื่อประกอบการพิจารณาพร้อมกับพยานหลักฐานอื่น ๆ ในคดี อย่างไรก็ตาม ถือเป็นเพียงดุลพินิจของศาลแต่ละแห่งที่จะให้ความสำคัญต่อพยานหลักฐานประเภทนี้ เนื่องจากยังไม่มีหลักเกณฑ์หรือวิธีการที่เป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน ตลอดจนยังขาดมาตรฐานทางวิชาการที่ดีที่สามารถใช้เป็นเกณฑ์ในการพิจารณารับฟังพยานหลักฐาน ซึ่งลำพังแต่พยานหลักฐานที่ได้จากกระบวนการทางวิทยาศาสตร์ยังไม่เป็นการเพียงพอที่จะพิพากษาว่าเด็กเป็นบุตร หากแต่ยังต้องพิจารณาประกอบกับพยานหลักฐานและข้อมูลต่าง ๆ ซึ่งแตกต่างจากประเทศอื่น ๆ ที่มีความเจริญก้าวหน้าทางวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีอย่างมาก เช่น ประเทศสหรัฐอเมริกา ซึ่งได้มีการกำหนดหลักเกณฑ์ต่าง ๆ ขึ้นมาใช้เพื่อเป็นมาตรฐานในการที่ศาลจะพิจารณารับฟัง ไม่ว่าจะเป็นหลักเกณฑ์ในการเข้าสู่กระบวนการพิสูจน์ความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล สิ่งที่จะนำมาจากร่างกายเพื่อตรวจพิสูจน์ ความยินยอมของผู้ที่เกี่ยวข้อง ตลอดจนมาตรฐานทางวิชาชีพของบุคลากรที่ทำการพิสูจน์ และค่าที่ได้จากผลการตรวจ ซึ่งจะเป็นเครื่องวัดความน่าเชื่อถือของพยานหลักฐานดังกล่าว

5. ผลของคำพิพากษาว่าเด็กเป็นบุตร ในส่วนของกฎหมายต่างประเทศ นอกจากคำพิพากษาหรือคำสั่งว่าเด็กเป็นบุตรจะนำมาซึ่งสถานะและความสัมพันธ์ทางกฎหมายที่บิดาและบุตรพึงมีต่อกันแล้ว ในคำพิพากษาศาลอาจมีคำสั่งในเรื่องอำนาจปกครองบุตร ค่าอุปการะเลี้ยงดู ตลอดจนสิทธิหน้าที่ต่าง ๆ ที่บิดาพึงมีต่อดับุตร โดยเกณฑ์ที่ศาลใช้ในการวินิจฉัยเรื่องอำนาจ

ปกครองบุตร กรณีของต่างประเทศจะยึดหลักความผาสุกและประโยชน์สูงสุดของเด็กเป็นสำคัญ ซึ่งแนวปฏิบัติของศาลไทยในปัจจุบันก็ได้รับเอาแนวทางของกฎหมายต่างประเทศมาใช้เช่นกัน แต่ที่แตกต่างจะอยู่ตรงที่ศาลของต่างประเทศจะมีดุลพินิจอย่างเต็มที่ที่จะไม่พิพากษาตามคำขอ แม้จะพิสูจน์ได้ว่าเด็กเป็นบุตรของบิดาก็ตาม แต่เมื่อคำนึงถึงสวัสดิภาพและผลประโยชน์ที่เด็กจะได้รับแล้ว การมีคำพิพากษาว่าเด็กเป็นบุตรอาจจะไม่เป็นผลดีนัก

6.2 ข้อเสนอนแนะ

จากการศึกษาค้นคว้าในเรื่องดังกล่าว ผู้เขียนขอเสนอแนวทางโดยมีจุดมุ่งหมายเพื่อลดปัญหาที่เกิดขึ้นในทางปฏิบัติและแก้ปัญหาที่เกิดขึ้นจากกระบวนการทางกฎหมาย ดังต่อไปนี้

1. ควรแก้ไขมาตรา 1558 ซึ่งเป็นการฟ้องคดีขอให้รับเด็กเป็นบุตรของผู้ตาย จากเดิม บัญญัติให้สิทธิของเด็กได้รับมรดกในฐานะทายาทโดยธรรม โดยที่จะต้องตีความอย่างเคร่งครัด 'ไม่อาจรวมไปถึงสิทธิในการรับมรดกแทนที่บิดา' กรณีนี้เห็นว่าควรแก้ไขโดยบัญญัติให้ครอบคลุมถึงสิทธิของเด็กในการเข้ารับมรดกแทนที่บิดาด้วย โดยกำหนดว่า "...ถ้าศาลได้พิพากษาว่าเด็กเป็นบุตรชอบด้วยกฎหมายของผู้ตาย เด็กนั้นมีสิทธิรับมรดกในฐานะผู้สืบสันดาน" เพราะความเป็นผู้สืบสันดานย่อมรวมถึงฐานะในการเป็นทายาทโดยธรรมและการเข้ารับมรดกแทนที่บิดาได้ และเมื่อพิจารณาเปรียบเทียบกับมาตรา 1627 ซึ่งให้สิทธิแก่เด็กในทางมรดก ก็เป็นเพียงแค่การรับรองโดยพฤติการณ์ของบิดา เด็กยังมีสิทธิรับมรดกในฐานะผู้สืบสันดานได้ แล้วยังเป็นบุตรที่มีคำพิพากษาศาลว่าเด็กเป็นบุตร กรณีนี้ก็ยิ่งแน่ชัดถึงความเป็นบิดาและบุตร ดังนั้น จึงควรต้องให้การรับรองสิทธิของเด็กในการเข้ารับมรดกแทนที่บิดาด้วย

2. ในส่วนที่ว่าด้วยการพิสูจน์พยานหลักฐานในชั้นศาล ควรมีการกำหนดมาตรฐานการพิสูจน์พยานหลักฐานที่ได้จากกระบวนการทางวิทยาศาสตร์ สร้างกระบวนการหรือขั้นตอนการเข้าสู่กระบวนการตรวจพิสูจน์ให้เป็นไปในแนวทางเดียวกัน โดยกำหนดหลักเกณฑ์ในการนำพยานหลักฐานประเภทนี้มารับฟังเพื่อประกอบการพิจารณาของศาล ซึ่งจะต้องได้รับความยินยอมหรือความสมัครใจจากผู้เกี่ยวข้องโดยตรง คือ เด็ก หญิงมารดา และชายผู้คาดว่าเป็นบิดา เว้นแต่กรณีที่ไม้อาจได้รับความยินยอมจากผู้เกี่ยวข้องด้วยเหตุใด ๆ และการพิสูจน์ด้วยพยานหลักฐานที่ได้จากกระบวนการทางวิทยาศาสตร์ถือว่าเป็นสิ่งจำเป็นอย่างยิ่ง โดยที่พยานหลักฐานชนิดอื่น ๆ

¹ รัชฎา เอกบุตร, คำอธิบายประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ บรรพ 5 ว่าด้วยครอบครัว บิดามารดาและบุตร, พิมพ์ครั้งที่ 4, (กรุงเทพมหานคร ; สำนักพิมพ์วิญญูชน, 2548), น. 89.

ไม่มีน้ำหนักเพียงพอต่อการตัดสินใจของศาล ก็ให้ศาลใช้ดุลพินิจพิจารณาสั่งให้บุคคลที่เกี่ยวข้อง เข้ารับการตรวจพิสูจน์ได้ ซึ่งกรณีนี้จะต้องกระทำโดยแพทย์ผู้ชำนาญและอาจจะต้องมีการกำหนด ประเภทหรือชนิดของสิ่งส่งตรวจพิสูจน์ความเป็นบิดาและบุตร โดยขึ้นอยู่กับกระบวนการหรือ วิธีที่จะใช้ ถ้าการกระทำไม่เป็นที่ประจักษ์ว่าจะเกิดผลร้ายต่อสุขภาพอนามัยของผู้เข้ารับการตรวจ พิสูจน์ ก็ยอมกระทำได้ แต่ถ้าปรากฏข้อเท็จจริงว่าผู้ที่ต้องเข้ารับการตรวจพิสูจน์ไม่ยินยอมเข้ารับ การตรวจพิสูจน์ตามคำสั่งศาลโดยปราศจากเหตุผลอันสมควร ก็ให้ถือว่าผู้นั้นได้ยอมรับตาม ข้อกล่าวอ้างของอีกฝ่ายหนึ่ง ศาลอาจมีคำสั่งไปในทางที่เป็นปฏิปักษ์กับฝ่ายที่ต้องเข้ารับการตรวจ พิสูจน์ได้

สำหรับการกำหนดขั้นตอนหรือการเข้าสู่กระบวนการตรวจพิสูจน์ทางวิทยาศาสตร์ รวมทั้งหลักเกณฑ์ในการรับฟังพยานหลักฐานประเภทนี้ของศาล ผู้เขียนเห็นว่า ไม่จำเป็นต้อง ออกเป็นกฎหมายเฉพาะในระดับพระราชบัญญัติ แต่อาจจะออกเป็นระเบียบหรือข้อกำหนด ของประธานศาลฎีกาเกี่ยวกับการรับฟังพยานหลักฐานที่ได้จากกระบวนการทางวิทยาศาสตร์ ตลอดจนกำหนดกรอบการใช้ดุลพินิจของศาลในการรับฟังและชั่งน้ำหนักพยานหลักฐานเพื่อ บังคับใช้เป็นการภายในและเป็นการวางแนวปฏิบัติของศาลให้เป็นไปในทิศทางเดียวกัน ซึ่งจะมี ความยืดหยุ่นมากกว่าและสามารถแก้ไขเปลี่ยนแปลงให้ทันกับสภาพการณ์ปัจจุบันได้ไม่ยาก

และเพื่อประโยชน์ในการพิจารณาพิพากษาคดีประเภทนี้ซึ่งมีความจำเป็นต้องอาศัย ข้อมูลที่ได้จากการพิสูจน์ทางวิทยาศาสตร์ ผู้เขียนจึงขอเสนอว่า ควรมีการแต่งตั้งให้ผู้เชี่ยวชาญ ทางด้านการตรวจพิสูจน์ซึ่งประจำอยู่ตามโรงพยาบาลต่าง ๆ อย่างน้อยหนึ่งคนให้มีฐานะเป็น ผู้เชี่ยวชาญที่ศาลแต่งตั้งโดยต้องมีการขึ้นทะเบียนเป็นผู้เชี่ยวชาญเพื่อทำการช่วยเหลือและให้ข้อมูล สนับสนุนศาล ดังนั้น การกำหนดมาตรฐานวิชาชีพของบุคลากรที่เกี่ยวข้องกับการตรวจพิสูจน์ให้มี ระดับมาตรฐานเดียวกันจึงเป็นสิ่งสำคัญ ปัญหาที่เกิดขึ้นในปัจจุบันคือความลักลั่นกันในมาตรฐาน ทางวิชาการ ตลอดจนความไม่เป็นเอกภาพขององค์กรหรือหน่วยงานที่เกี่ยวข้องซึ่งมีลักษณะ ต่างคนต่างทำ ล้วนแล้วแต่เป็นอุปสรรคต่อการพัฒนาทางวิชาการในด้านนี้ และนอกจากการ กำหนดมาตรฐานของงานแล้ว ยังต้องมีระบบประกันความเป็นกลางของผู้กระทำการ และการให้ ความเห็นอย่างอิสระร่วมไปกับการกำหนดจริยธรรมแห่งวิชาชีพด้วย

3. ควรบัญญัติกฎหมายเกี่ยวกับการใช้เทคโนโลยีเพื่อช่วยในการเจริญพันธุ์หรือการ ผสมเทียมให้รองรับถึงการตั้งครรภ์โดยไม่มีการร่วมประเวณีของคู่สามีภรรยา ตลอดจนกำหนด สถานะทางกฎหมายของบุคคลที่เกี่ยวข้องให้มีความชัดเจน เพราะการผสมเทียมไม่อาจเป็นเหตุให้ พ่อชายนซึ่งเป็นเจ้าของสเปิร์มให้รับเด็กเป็นบุตรได้ เนื่องจากบทบัญญัติกฎหมายไทยยอมรับกันว่าการ พิสูจน์สถานะความเป็นบิดาของเด็กยอมกระทำได้โดยการพิสูจน์ว่าชายนั้นได้ร่วมประเวณีกับ

หญิงจนหญิงนั้นตั้งครรภ์และให้กำเนิดทารกขึ้นมา กฎหมายจึงเพียงแต่กำหนดสถานะทางกฎหมายของเด็กโดยพิจารณาจากสถานภาพสมรสของชายและหญิงที่ร่วมประเวณีกันเท่านั้น ดังนั้น เมื่อไม่มีการร่วมประเวณีเกิดขึ้น แม้ชายที่เป็นเจ้าของสเปิร์มจะเป็นสามีของหญิงผู้ให้กำเนิดบุตรหรือเป็นผู้บริจาคก็ตาม ด้วยข้อจำกัดดังกล่าว เด็กที่เกิดจากการผสมเทียมก็ไม่อาจฟ้องชายที่เป็นเจ้าของสเปิร์มให้รับเด็กเป็นบุตรได้ ดังนั้น จึงควรออกกฎหมายขึ้นมารองรับถึงสถานะทางกฎหมายของหญิงชายที่เป็นผู้ประสงค์จะให้กำเนิดบุตรด้วยวิธีการผสมเทียม และหญิงชายที่เป็นเจ้าของเซลล์สืบพันธุ์ไว้ให้ชัดเจนโดยคำนึงถึงประโยชน์สูงสุดของเด็กเป็นสำคัญ และยิ่งถ้าเป็นกรณีของการให้หญิงอื่นรับตั้งครรภ์แทนจะต้องเป็นการรับตั้งครรภ์แทนโดยไม่มีผลประโยชน์ในเชิงพาณิชย์เข้ามาเกี่ยวข้องด้วย ซึ่งในปัจจุบันมีองค์วิชาชีพที่ทำหน้าที่ในการควบคุมความประพฤติของแพทย์ในการให้บริการด้านเทคโนโลยีช่วยการเจริญพันธุ์อยู่แล้ว คือ แพทยสภาและราชวิทยาลัยสูตินรีแพทย์

อย่างไรก็ตาม ปัญหาที่เกิดขึ้นมากในเรื่องสถานะทางกฎหมายของเด็กที่เกิดจากเทคโนโลยีช่วยในการเจริญพันธุ์ ก็คือปัญหาของเด็กที่เกิดจากการให้หญิงอื่นรับตั้งครรภ์แทนว่า ที่ถูกต้องแล้ว เด็กควรจะเป็นบุตรของใคร เนื่องจากมีบุคคลเข้ามาเกี่ยวข้องหลายฝ่าย ไม่ว่าจะเป็นคู่สมรสที่ประสงค์จะมีบุตรด้วยวิธีให้หญิงอื่นรับตั้งครรภ์แทน หญิงที่รับตั้งครรภ์แทน ชายเจ้าของเซลล์สเปิร์ม และชายซึ่งเป็นสามีของหญิงที่รับตั้งครรภ์แทน ซึ่งได้เมื่อพิจารณาจากหลักกฎหมายไทยที่ยึดถือกันมาในปัจจุบันแล้ว ผู้เขียนเห็นว่า ควรยึดตามหลักการเดิมโดยให้หญิงที่รับตั้งครรภ์แทนเป็นมารดาโดยชอบด้วยกฎหมายของเด็กที่เกิดจากการรับตั้งครรภ์แทน แต่ควรออกกฎหมายเฉพาะเข้ามารองรับในเรื่องการรับตั้งครรภ์แทนและกำหนดขอบเขตในการทำข้อตกลงให้หญิงอื่นรับตั้งครรภ์แทนโดยอยู่ภายใต้เงื่อนไขดังต่อไปนี้

(1) คุณสมบัติของคู่สมรส จะต้องเป็นบุคคลที่ต้องการมีบุตรอย่างแท้จริง โดยคู่สมรสจะต้องมีอายุไม่ต่ำกว่า 18 ปี และมีใบรับรองจากแพทย์ผู้เชี่ยวชาญว่าภริยาไม่สามารถให้กำเนิดบุตรตามธรรมชาติได้ หรือการให้กำเนิดบุตรตามธรรมชาติจะเป็นอันตรายต่อชีวิตหรือสุขภาพอนามัยอย่างร้ายแรง

(2) คุณสมบัติของหญิงที่รับตั้งครรภ์แทน จะต้องผ่านการตรวจร่างกายและมีใบรับรองจากแพทย์ผู้เชี่ยวชาญว่ามีความพร้อมที่จะตั้งครรภ์ และจะต้องผ่านการคัดกรองอย่างเข้มงวดโดยต้องคำนึงถึงอายุ ภูมิฐานะ สถานภาพการสมรส ประวัติการมีบุตรหรือเลี้ยงดูบุตร ความสัมพันธ์ทางสายเลือดระหว่างหญิงที่รับตั้งครรภ์แทนกับคู่สมรสที่ต้องการมีบุตร เป็นต้น หากหญิงที่รับตั้งครรภ์แทนมีคู่สมรส สามีของหญิงนั้นจะต้องได้รับรู้ข้อเท็จจริงและให้ความยินยอมโดยไม่มีเงื่อนไข ซึ่งจะต้องระบุไว้ในข้อตกลงด้วย

(3) ในส่วนขององค์วิชาชีพหรือแพทย์ผู้เชี่ยวชาญที่เข้ามาดำเนินการหรือจัดให้มีการให้กำเนิดบุตรด้วยวิธีให้หญิงอื่นรับตั้งครรภ์แทน จะต้องมีการขึ้นทะเบียนได้รับอนุญาตอย่างถูกต้องจากแพทยสภา

(4) การรับตั้งครรภ์แทนจะต้องไม่มีการจ่ายค่าตอบแทนต่อกัน เว้นแต่ศาลจะมีคำสั่งเป็นกรณีพิเศษ

(5) เมื่อฝ่ายคู่สมรสที่ต้องการมีบุตรและหญิงที่รับตั้งครรภ์แทนสามารถตกลงกันได้ ภายหลังจากหญิงที่รับตั้งครรภ์แทนคลอดบุตรแล้ว ก็ให้ทั้งสองฝ่ายร่วมกันยื่นคำร้องต่อศาลภายในเวลาที่กฎหมายกำหนด เช่น อาจกำหนดให้ต้องยื่นคำร้องต่อศาลภายใน 6 เดือนนับแต่เด็กเกิด เพื่อขอให้ศาลมีคำสั่งให้คู่สมรสนั้นเป็นบิดามารดาโดยชอบด้วยกฎหมาย

การกำหนดในลักษณะดังกล่าว ส่วนหนึ่งเป็นการให้ความคุ้มครองสิทธิของหญิงที่รับตั้งครรภ์แทนอย่างเต็มที่ และยังเป็นหลักประกันว่าเด็กที่เกิดมาจะมีมารดาโดยชอบด้วยกฎหมายอย่างแน่นอน แต่ในขณะเดียวกันก็เปิดโอกาสให้คู่สมรสที่ต้องการมีบุตรสามารถเป็นบิดามารดาโดยชอบด้วยกฎหมายได้ โดยไม่จำเป็นต้องไปดำเนินการขอจดทะเบียนรับเด็กเป็นบุตรบุญธรรมแต่อย่างใด และเมื่อมีการยื่นคำร้องต่อศาลขอให้ศาลสั่งว่าคู่สมรสเป็นบิดามารดาโดยชอบด้วยกฎหมายแล้ว เด็กที่เกิดจากการรับตั้งครรภ์แทนและคู่สมรสต่างก็มีสิทธิในทางกฎหมายเช่นเดียวกันกับกรณีที่มีการให้กำเนิดเด็กตามปกติ ส่วนหญิงที่รับตั้งครรภ์แทนก็จะเป็นมารดาโดยชอบด้วยกฎหมายของเด็กอีกต่อไป

ทั้งนี้ การกำหนดให้เป็นอำนาจของศาลที่จะมีคำสั่งในเรื่องดังกล่าวได้นั้น ย่อมถือว่าเป็นดุลพินิจของศาลที่จะพิจารณาโดยคำนึงถึงหลักประโยชน์สูงสุดของเด็กเป็นสำคัญ ซึ่งศาลอาจมีคำสั่งให้ฝ่ายหญิงที่รับตั้งครรภ์แทนหรือฝ่ายคู่สมรสที่ต้องการมีบุตรเป็นผู้ปกครองหรือผู้ใช้อำนาจปกครองเด็กก็ได้ โดยไม่ต้องคำนึงว่าทั้งสองฝ่ายจะมีข้อตกลงตามสัญญากันอย่างใดหรือฝ่ายใดเป็นบิดามารดาโดยชอบด้วยกฎหมายของเด็ก หรือบางกรณีหากทั้งสองฝ่ายไม่เหมาะสมในการเป็นผู้ปกครองเด็ก ศาลอาจแต่งตั้งให้บุคคลที่สามเป็นผู้ปกครองเด็กโดยคำนึงถึงประโยชน์สูงสุดของเด็กก็ได้ ซึ่งกรณีนี้น่าจะเป็นการให้ความคุ้มครองแก่เด็กได้มากกว่าที่จะบังคับให้ฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งต้องปฏิบัติตามสัญญาโดยรับเด็กไว้ในความอุปการะทั้งที่ไม่ต้องการเด็กอีกต่อไป

4. ปรับบทบาทของหน่วยงานหรือองค์กรที่เกี่ยวข้องทั้งภาครัฐและเอกชนให้มีความชัดเจนเป็นเอกภาพ เพิ่มบทบาทในเชิงรุกให้มากขึ้น และลดความซ้ำซ้อนในบางภารกิจของหน่วยงานต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง ดังนี้

(1) หน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรเข้าดำเนินการช่วยเหลือทางด้านคดีความและทางด้านอื่น ๆ เพื่อเปิดโอกาสให้ประชาชนได้เข้าสู่กระบวนการยุติธรรมได้มากขึ้นและเพื่อให้เกิดการพิจารณาคดีอย่างเป็นธรรม ทั้งขั้นตอนก่อนการฟ้องร้องดำเนินคดี ขั้นตอนในระหว่างการพิจารณาคดี จนถึงขั้นตอนภายหลังจากศาลมีคำพิพากษา ดังนี้

ขั้นตอนก่อนการฟ้องร้องดำเนินคดี โดยการช่วยเหลือแสวงหาพยานหลักฐาน ติดตามค้นหาผู้ที่คาดว่าเป็บิดาของเด็ก ตลอดจนดำเนินการเพื่อให้มีการตกลงกันหรือไกล่เกลี่ย ประนีประนอมยอมความกันให้มากที่สุด แต่ถ้าจะต้องฟ้องคดีก็ให้หน่วยงานของรัฐที่เกี่ยวข้องสามารถเข้ามาเป็นตัวแทนเด็กในการฟ้องคดีขอให้รับเด็กเป็นบุตร ทั้งนี้ อาจแก้ไขบทบัญญัติ มาตรา 1556 ให้สิทธิแก่พนักงานอัยการหรือผู้อำนวยการสถานพินิจหรือผู้อำนวยการสถานสงเคราะห์ ซึ่งเป็นผู้ดูแลเด็กในขณะนั้นเข้ามาทำหน้าที่ฟ้องคดีแทนเด็กได้ทันที ไม่จำเป็นต้องรอให้ญาติสนิทหรือพนักงานอัยการร้องขอให้ศาลตั้งเป็นผู้แทนเฉพาะคดีเพื่อทำหน้าที่ฟ้องคดีแทนเด็กในกรณีที่เด็กไม่มีผู้แทนโดยชอบธรรม หรือมี แต่ไม่สามารถทำหน้าที่ได้เสียก่อน

ขั้นตอนในระหว่างการพิจารณาคดี กำหนดมาตรการเพื่อให้ความคุ้มครองแก่เด็กและมารดาของเด็ก โดยให้ศาลมีดุลพินิจที่จะออกคำสั่งให้ใช้มาตรการคุ้มครองประโยชน์ของเด็กเป็นการชั่วคราวก่อนมีคำพิพากษา โดยสั่งให้จำเลยหรือผู้คาดว่าเป็บิดาของเด็กวางเงินจำนวนหนึ่งเพื่อเป็นค่าอุปการะเลี้ยงดูชั่วคราวในระหว่างที่ศาลยังไม่มีคำพิพากษา โดยศาลต้องรับฟังความเห็นของผู้อำนวยการสถานพินิจหรือผู้อำนวยการสถานสงเคราะห์ที่เด็กนั้นอยู่ หากปรากฏข้อเท็จจริงหรือพฤติการณ์ว่าชายผู้คาดว่าเป็บิดาไม่สามารถวางเงินได้โดยมีเหตุผลอันสมควรก็ให้ศาลพิจารณาให้หน่วยงานที่เกี่ยวข้องเข้ามาดำเนินการช่วยเหลือเยียวยาต่อไป หรือในกรณีที่มีความจำเป็น ศาลอาจมีคำสั่งตามที่เห็นสมควรให้กองทุนคุ้มครองเด็ก กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ตรองจ่ายค่าอุปการะเลี้ยงดูเด็กไปก่อนจนกว่าศาลจะมีคำพิพากษาถึงที่สุด

ขั้นตอนหลังจากศาลมีคำพิพากษาแล้ว โดยมีการติดตามผลหลังจากมีคำพิพากษาว่าเด็กเป็นบุตร ตลอดจนเข้าดำเนินการบังคับคดีในกรณีที่ศาลมีคำพิพากษาให้บิดาต้องจ่ายค่าอุปการะเลี้ยงดูบุตร โดยเรียกเก็บจากรายได้ของชายผู้เป็นบิดาซึ่งอาจจะเรียกเก็บเป็นงวดเป็นรายเดือน หรือรายปี หรือเป็นเงินก้อน แล้วแต่กรณี

(2) จัดตั้งหน่วยงานขึ้นรองรับเป็นการเฉพาะเพื่อการสงเคราะห์บุตรนอกสมรส กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์อาจจะจัดให้มีหน่วยงานขึ้นหน่วยงานหนึ่งเพื่อทำหน้าที่เป็นศูนย์กลางในการให้ความช่วยเหลือเด็กที่มีครอบครัวไม่สมบูรณ์และขาดไร้อุปการะ ซึ่งอาจจะตั้งเป็นหน่วยงานใหม่หรือเป็นการเพิ่มภารกิจที่มีอยู่เดิมขึ้นภายใน

สำนักงานปลัดกระทรวง กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ เนื่องจากสำนักงานปลัดกระทรวงจะอยู่ในฐานะหน่วยงานกลางที่ทำหน้าที่ประสานทางด้านนโยบายและแปลงนโยบายเป็นแนวทางและแผนปฏิบัติการให้กับหน่วยงานต่าง ๆ ที่สังกัดกระทรวง ตลอดจนยังเป็นสำนักงานเลขานุการของคณะกรรมการคุ้มครองเด็ก ตามพระราชบัญญัติคุ้มครองเด็ก พ.ศ. 2546 โดยมีอำนาจหน้าที่ประสานงานและร่วมมือกับส่วนราชการ หน่วยงานของรัฐและเอกชนที่เกี่ยวข้องในการดำเนินงานเกี่ยวกับการสงเคราะห์ คุ้มครองสวัสดิภาพ และส่งเสริมความประพฤติเด็ก พัฒนาระบบ รูปแบบ และวิธีการ ตลอดจนให้บริการด้านสงเคราะห์ คุ้มครองสวัสดิภาพและส่งเสริมความประพฤติเด็ก รวบรวมผลการวิเคราะห์ วิจัย ดำเนินการติดตามและประเมินผลการปฏิบัติตามนโยบายรวมทั้งแผนงานในการสงเคราะห์ คุ้มครองสวัสดิภาพ และส่งเสริมความประพฤติเด็ก ของหน่วยงานของรัฐและเอกชนที่เกี่ยวข้อง แล้วรายงานให้คณะกรรมการทราบ อีกทั้งสำนักงานปลัดกระทรวงยังเป็นหน่วยงานที่ทำหน้าที่ในการบริหารจัดการกองทุนเพื่อการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ รวมทั้งมีสำนักงานพัฒนาสังคมและสวัสดิการจังหวัดซึ่งรับผิดชอบในส่วนภูมิภาค² ดังนั้น จึงมีความเหมาะสมที่จะให้จัดตั้งหน่วยงานภายในสังกัดสำนักงานปลัดกระทรวงเพิ่มขึ้นเพื่อทำหน้าที่เกี่ยวกับการให้ความช่วยเหลือแก่บุตรนอกสมรส เพื่อการสืบเสาะหรือติดตามบิดา ตลอดจนดำเนินการใด ๆ เพื่อให้เด็กได้รับการอุปการะเลี้ยงดู

แต่เนื่องจากการจัดตั้งหน่วยงานขึ้นใหม่อาจมีผลกระทบต่องบประมาณและจะเป็นการเพิ่มอัตรากำลัง ดังนั้น อาจจะแก้ปัญหานี้ในทางการบริหารโดยใช้วิธีเกลี้ยบบประมาณและอัตรากำลังแทน ซึ่งหน่วยงานดังกล่าวจะเป็นการแยกบางภารกิจที่เกี่ยวข้องออกมาจากหน่วยงานอื่นที่สังกัดกระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์³ โดยมีอำนาจหน้าที่ดังต่อไปนี้

²ข้อ 1 แห่งกฎกระทรวงแบ่งส่วนราชการสำนักงานปลัดกระทรวง กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ พ.ศ. 2545

³เนื่องจากภายในกระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์จะมีส่วนราชการระดับกรมหลายแห่งที่มีอำนาจหน้าที่เกี่ยวข้องกับความเป็นสถาบันครอบครัว และให้การช่วยเหลือ สนับสนุน ตลอดจนสงเคราะห์เด็ก ไม่ว่าจะเป็นสำนักงานปลัดกระทรวง กรมพัฒนาสังคมและสวัสดิการ สำนักงานส่งเสริมสวัสดิภาพและพิทักษ์เด็ก เยาวชน ผู้ด้อยโอกาส คนพิการ และผู้สูงอายุ สำนักงานกิจการสตรีและสถาบันครอบครัว แต่ทางปฏิบัติหน่วยงานที่เข้าดำเนินการและรับผิดชอบโดยตรงจะอยู่ที่สถานรับเลี้ยงเด็ก สถานแรกรับ สถานสงเคราะห์ สถานคุ้มครองสวัสดิภาพและสถานพัฒนาและฟื้นฟู และถ้าเป็นกรณีที่มีความเกี่ยวข้องกับคดีความหรือมีการฟ้องร้องคดีในศาลก็จะมีกรมพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชนเข้ามาเกี่ยวข้องด้วย

1. เป็นศูนย์กลางในการรวบรวมและจัดทำสถิติข้อมูลเกี่ยวกับบุตรนอกสมรส โดยประสานกับหน่วยงานหรือองค์กรเอกชนที่เกี่ยวข้องเพื่อให้ได้มาซึ่งข้อมูล
2. ตั้งศูนย์ติดตามเพื่อให้เด็กได้รับการอุปการะเลี้ยงดู ประจำส่วนกลางและส่วนภูมิภาคโดยทำหน้าที่ในการติดตามบิดาหรือมารดาของบุตรนอกสมรส ตลอดจนพิจารณาว่าควรกำหนดมาตรการในการช่วยเหลือเยียวยาเด็กและมารดาเด็กอย่างไรในระหว่างที่เด็กยังไม่ปรากฏบิดาตามกฎหมาย บางกรณีอาจพิจารณาว่าเห็นสมควรส่งเด็กให้เข้าไปอยู่ในความดูแลของสถานสงเคราะห์หรือสถานที่อื่นเป็นการชั่วคราวหรือไม่
3. เป็นหน่วยงานกลางทำหน้าที่ประสานกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องเพื่อตรวจพิสูจน์ความเป็นบิดามารดาและบุตร ตลอดจนตรวจสอบและรับรองผลการตรวจพิสูจน์เพื่อใช้เป็นพยานหลักฐานในชั้นศาล
4. เข้าดำเนินการช่วยเหลือทางคดีเกี่ยวกับการฟ้องคดีขอให้รับเด็กเป็นบุตร โดยประสานกับกรมพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชน ตลอดจนเป็นหน่วยงานทำหน้าที่ในการบังคับคดีเมื่อศาลมีคำพิพากษาว่าเด็กเป็นบุตร
5. สนับสนุนงบประมาณเพื่อการอุปการะเลี้ยงดูเด็ก โดยเบิกจ่ายเงินจากกองทุนคุ้มครองเด็ก⁴ เพื่อรองรับในกรณีของบุตรนอกสมรสหรือเด็กที่มีปัญหาครอบครัวโดยที่บิดามารดาไม่สามารถให้การอุปการะเลี้ยงดู ตลอดจนทดรองจ่ายค่าอุปการะเลี้ยงดูตามคำสั่งศาลในระหว่างที่ศาลมีคำสั่งให้คุ้มครองประโยชน์ของเด็กเป็นการชั่วคราวในคดีฟ้องขอให้รับเด็กเป็นบุตร

จากข้อเสนอดังกล่าว ผู้เขียนเห็นว่าอาจจะเป็นแนวทางที่จะช่วยลดปัญหาที่เกิดขึ้นและเป็นส่วนหนึ่งในการสร้างความเป็นธรรมให้กับสังคมได้ อย่างไรก็ตาม การที่สังคมจะต้องรับภาระที่เกิดขึ้นจากกรณีของบุตรนอกสมรสซึ่งนับวันมีแต่จะยิ่งทวีคูณมากขึ้นเรื่อย ๆ นั้น แนวปฏิบัติที่ผ่านมา รัฐได้พยายามคิดค้นและพัฒนาวิธีการ ตลอดจนผลักดันให้เกิดนโยบายในด้านต่าง ๆ เพื่อรองรับสภาพปัญหาที่เกิดขึ้น หรือกำหนดหลักเกณฑ์เพื่อนำมาใช้ในการแก้ปัญหาโดยคำนึงถึงสภาพการณ์ที่เป็นจริงของสังคมในปัจจุบัน

การฟ้องคดีขอให้รับเด็กเป็นบุตร นับว่าเป็นมาตรการทางกฎหมายที่มีบทบาทสำคัญ มาตรการหนึ่งที่ช่วยแก้ปัญหากรณีบุตรนอกสมรสได้ โดยจะเยียวยาและรับรองสิทธิของบุตร

⁴ กองทุนคุ้มครองเด็ก มีขึ้นเพื่อเป็นทุนใช้จ่ายในการสงเคราะห์ คุ้มครองสวัสดิภาพ และส่งเสริมความประพฤติเด็ก รวมทั้งครอบครัวและครอบครัวอุปถัมภ์ของเด็ก ซึ่งอนุมัติเบิกจ่ายตามระเบียบของคณะกรรมการกองทุนหรือตามคำสั่งศาล (มาตรา 68 และมาตรา 73 แห่งพระราชบัญญัติคุ้มครองเด็ก พ.ศ. 2546)

นอกสมรสให้มีสถานะของความเป็นบุตรชอบด้วยกฎหมายของบิดา แต่บทบัญญัติในปัจจุบันจะเกิดผลสัมฤทธิ์สมตามเจตนารมณ์ได้ก็ต่อเมื่อประชาชนได้ตระหนักและรับรู้ถึงสิทธิตามกฎหมายของตนและมีแรงผลักดันที่ดีจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง โดยมีกระบวนการรองรับอย่างเป็นรูปธรรม

แต่เนื่องจากสภาพสังคมที่เปลี่ยนแปลงไป ประกอบกับความเจริญก้าวหน้าทางด้านเทคโนโลยี ทำให้บทบัญญัติแห่งกฎหมายที่มีอยู่ไม่เหมาะสมและไม่อาจครอบคลุมในบางกรณี เช่น การให้กำเนิดบุตรโดยใช้เทคโนโลยีช่วยในการเจริญพันธุ์ หรือการพิสูจน์ถึงความสัมพันธ์ทางสายเลือดของบิดาและบุตรโดยใช้กระบวนการทางวิทยาศาสตร์ ทำให้พบว่ามีข้อขัดข้องหลายประการที่ทำให้เกิดปัญหาทั้งในทางกฎหมายและในทางปฏิบัติ ส่วนหนึ่งเกิดจากการไม่พร้อมในหลาย ๆ ด้านของหน่วยงานต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องและผู้ที่ต้องปฏิบัติตามกฎหมาย ซึ่งหน่วยงานที่รับผิดชอบแม้จะมีภารกิจที่จะช่วยผลักดันและส่งเสริมสวัสดิภาพของเด็ก เพื่อให้เด็กมีคุณภาพชีวิตที่ดีและได้อยู่ในครอบครัวที่อบอุ่น แต่การปฏิบัติหน้าที่ของหน่วยงานต่าง ๆ ก็มีลักษณะต่างคนต่างทำ ยังขาดความเป็นเอกภาพเนื่องจากขาดการประสานงานที่ดีเพราะไม่มีหน่วยงานกลางที่รับเป็นหน่วยงานหลักในการดำเนินการ อีกทั้งยังขาดมาตรฐานทางวิชาการที่เป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน ดังนั้น จึงมีความจำเป็นที่จะต้องกำหนดมาตรการในด้านต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็นการแก้ไขกฎหมายที่มีอยู่หรือการออกกฎหมายใหม่ รวมถึงกำหนดหลักเกณฑ์หรือกระบวนการที่ชัดเจนขึ้นมารองรับเพื่ออุดช่องว่างที่เกิดขึ้นจากการที่กฎหมายที่ใช้บังคับในปัจจุบันไม่ครอบคลุมเพียงพอ ตลอดจนผลักดันให้หน่วยงานต่าง ๆ เข้ามามีบทบาทในเชิงรุกมากยิ่งขึ้น ในขณะที่เดียวกันก็ต้องมีการส่งเสริมและประชาสัมพันธ์ให้ประชาชนได้รับรู้และเข้าใจในสิทธิของตน ซึ่งทั้งหมดที่กล่าวมาจะต้องได้รับความร่วมมือจากทุกฝ่ายเพื่อให้มีการผลักดันอย่างจริงจังทั้งภาครัฐและเอกชน ผู้เขียนจึงหวังเป็นอย่างยิ่งว่าการศึกษาค้นคว้าและนำเสนอแนวทางต่าง ๆ โดยวิเคราะห์จากสภาพปัญหาในปัจจุบัน และนำมาเปรียบเทียบกับกฎหมายต่างประเทศนั้นจะเป็นประโยชน์สามารถนำมาใช้เพื่อเป็นแนวทางในการปรับปรุงและพัฒนากฎหมายไทยต่อไปในอนาคต